

ĐÀO TẠO NGUỒN NHÂN LỰC THƯ VIỆN SỐ

*PGS.TS. Nguyễn Thị Lan Thanh**

Tóm tắt: Bài viết nêu vai trò của số hóa tài liệu và việc cần thiết phải đào tạo nguồn nhân lực thư viện số trên cơ sở đổi mới chương trình đào tạo, đa dạng hóa các loại hình đào tạo. Đồng thời mở chuyên ngành mới với mục tiêu đào tạo là đào tạo nguồn nhân lực thư viện số cho các thư viện hiện đại. Để làm được điều này rất cần bản thân các cơ sở đào tạo phải nỗ lực tìm kiếm các giải pháp. Mặt khác rất cần tiếng nói ủng hộ của các cơ quan quản lý Nhà nước liên quan đến vấn đề đào tạo nguồn nhân lực cho ngành thông tin thư viện trong việc giúp các cơ sở đào tạo lớn mở chuyên ngành mới.

Trong những năm gần đây khi các thư viện của Việt Nam đang tích cực chuyển đổi từ thư viện truyền thống sang hiện đại với các cấp độ khác nhau thì việc chuyển đổi các tài liệu truyền thống thành dạng tài liệu số mà máy tính có thể hiểu được hay nói một cách khác là số hóa tài liệu là việc làm vô cùng quan trọng. Tác giả bài viết này xin chia sẻ với nhiều tác giả đã viết về vai trò của số hóa tài liệu. Những điểm chung nhất mà các tác giả đã nêu ra đó là : tiết kiệm diện tích, không gian lưu giữ, bảo quản tài liệu, duy trì được tuổi thọ của tài liệu truyền thống, mở rộng phạm vi cộng đồng người sử dụng nguồn tài nguyên thông tin, tạo điều kiện tìm kiếm thông tin ở bất kỳ đâu vào bất cứ thời điểm nào một cách nhanh chóng, dễ dàng; thuận lợi hơn khi chia sẻ nguồn tài nguyên thông tin giữa các thư viện... Điềm qua những điểm mạnh của số hóa tài liệu có thể thấy những tiện ích của số hóa tài liệu là rất nhiều. Tuy nhiên việc số hóa được tiến hành như thế nào? Ai là người có thể số hóa tài liệu ? Đó là những câu hỏi rất cần thiết được trả lời . Vì đó cũng là những thách thức lớn đối với các thư viện hiện đại nơi mà nguồn nhân lực số hóa có rất ít hoặc chưa có. Bởi vậy vấn đề đặt ra ở đây là làm sao để có được nguồn nhân lực quan trọng này nếu như muốn nhanh chóng số hóa được tài liệu . Chính vì vậy, yêu cầu đặt ra cho các cơ sở đào tạo ngành thông tin-thư viện, một mặt phải phải nhanh chóng đổi mới chương trình đào tạo. Mặt khác, trong tương lai gần phải mở được chuyên ngành mới mà mục tiêu đào tạo là đào tạo nguồn nhân lực thư viện số để có thể đáp ứng yêu cầu của các thư viện hiện đại.

Đặt vấn đề đổi mới chương trình đào tạo đối với các cơ sở đào tạo ngành thông tin-thư viện hiện nay theo tôi là không mới. Song vẫn phải nhấn mạnh vấn đề này. Bởi các chương trình tuy đã cập nhật một số môn học mới nhằm cung cấp các kiến thức về số hóa tài liệu. Tuy nhiên tác giả bài viết đồng ý với ý kiến của tác giả Nguyễn Hoàng Sơn trong bài viết ‘Những thách thức đối với việc xây dựng một thư viện số hiệu

* Trường Đại học Văn hóa Hà Nội

quả” là các chương trình chưa được hoàn thiện, đặc biệt là các kiến thức đưa vào chương trình chưa được tổ chức theo một trình tự logic, chặt chẽ mang tính tổng thể. Do đó, người học chưa được học một cách hệ thống hay nói một cách khác là học chưa bài bản. Nguyên nhân dẫn đến tình trạng này là rất nhiều: thiếu giáo trình, tài liệu học tập, thiếu giảng viên giảng dạy các môn học về số hóa tài liệu và các kiến thức liên quan. Nhiều trường hợp có một số giáo viên không chịu nghiên cứu, tích lũy mà mua, sao chép giáo trình của giảng viên khác làm. Thậm chí có giảng viên mượn vở của sinh viên để chép lại làm bài giảng của mình.

Ở một số cơ sở đào tạo đã cố gắng đưa những kiến thức về thư viện số, về số hóa tài liệu hoặc để khắc phục tình trạng thiếu cán bộ đã mời chuyên gia nước ngoài đến giảng về những vấn đề này. Song với thời gian ít, kiến thức nhiều lại chưa có thời gian thực hành. Bởi vậy, các buổi học trên cũng chỉ mang tính giới thiệu về một số phần mềm mới như: Greenstone và Dspace... mà thôi. Do đó việc truyền tải cách ứng dụng những kiến thức và kỹ năng về thư viện số, về số hóa tài liệu là chưa hệ thống, chưa phù hợp với thực tế của các thư viện Việt Nam.

Nhìn chung, các chương trình đào tạo hiện nay vẫn chủ yếu là dạy những môn học có giảng viên nghĩa là dạy những môn mà cơ sở đào tạo có chứ chưa phải dạy theo nhu cầu xã hội. Hơn nữa chương trình đào tạo vẫn là đào tạo theo diện rộng mà chưa đào tạo theo diện hẹp. Do đó dẫn đến tình trạng sinh viên ra trường biết rất nhiều song để nắm được và hiểu sâu kiến thức để thực hành thì bị hạn chế. Hay nói theo ngôn ngữ thông thường thì “cái gì cũng biết song lại như không biết cái gì”. Chính vì vậy, trong thời gian tới để có được nguồn nhân lực thư viện số không thể không quan tâm tới các vấn đề sau:

Thứ nhất, bên cạnh các chương trình đào tạo theo diện rộng như hiện nay cần có những chương trình đào tạo theo diện hẹp cho một số hệ thống cơ quan thông tin thư viện như: thư viện thuộc khối các viện, cơ quan thông tin chuyên ngành, thư viện thuộc khối các cơ quan khoa học, kỹ thuật, thư viện thuộc khối doanh nghiệp, thư viện thuộc khối công cộng. Để thực hiện các chương trình này các cơ sở đào tạo cần nghiên cứu phân chia thời gian đào tạo một cách hợp lý. Ví dụ: có thể 2 năm đầu sinh viên học các môn thuộc khối kiến thức chung và khối kiến thức cơ sở, 2 năm sau sinh viên học các môn thuộc khối kiến thức chuyên ngành (đối với sinh viên khi đăng ký đầu vào muốn học theo chương trình diện hẹp).

Thứ hai, bên cạnh các chương trình đào tạo như vậy chúng ta phải mở nhiều các lớp bồi dưỡng, tập huấn ngắn hạn cho nguồn nhân lực thư viện hiện đại. Cụ thể, tùy theo đối tượng người học chúng ta có thể mở các lớp bồi dưỡng, tập huấn ngắn hạn cho các loại cán bộ khác nhau. Ví dụ, cho nhóm cán bộ hiện công tác tại các thư viện mới ở giai đoạn đầu của ứng dụng CNTT (Công nghệ thông tin), nhóm cán bộ công tác tại các thư viện đã ứng dụng CNTT tương đối tốt nhưng chưa ứng dụng các phần mềm thư viện số và nhóm cán bộ công tác tại các thư viện đã và đang tiến tới xây dựng bộ sưu tập số. Căn cứ vào các nhóm đối tượng người học trên chúng ta sẽ

xây dựng các chương trình đào tạo ngắn hạn mà theo đó là các kiến thức và kỹ năng phù hợp. Ví dụ:

Đối với nhóm cán bộ đầu tiên, trong chương trình có thể cấu tạo các kiến thức chung về kiến thức thông tin, người sử dụng, CNTT và ứng dụng CNTT trong hoạt động TTTV (thông tin thư viện), giới thiệu các phần mềm hiện đang được các thư viện sử dụng, cấu trúc, tính năng và khả năng ứng dụng của chúng để giúp các thư viện lựa chọn những phần mềm tốt nhất phù hợp với thư viện của mình

Đối với nhóm cán bộ công tác tại các thư viện đã ứng dụng CNTT tương đối tốt cần trang bị các kiến thức và kỹ năng sâu hơn về chuẩn hóa hoạt động thông tin thư viện, quản trị tri thức, đánh giá các phần mềm quản trị thông tin-thư viện, quản lý thư viện trong môi trường điện tử...

Đối với nhóm cán bộ công tác tại các thư viện đã và đang tiến tới xây dựng bộ sưu tập số cần trang bị những kiến thức như: phần mềm quản lý tài liệu số, xây dựng và phát triển sưu tập số, lưu trữ và bảo quản nguồn tin số, người dùng tin trong môi trường số, dịch vụ thư viện số, đánh giá thư viện số, an ninh số và bản quyền số...

Theo tác giả bài viết, trong bối cảnh hiện tại thì việc mở các lớp bồi dưỡng, tập huấn ngắn hạn là hết sức cần thiết và hoàn toàn phù hợp. Bởi lẽ, đây là các hình thức đào tạo năng động và cập nhật nhất. Đồng thời gọn nhẹ và mang tính khả thi cao. Tuy nhiên điều này phụ thuộc rất nhiều vào cách tổ chức lớp học như: mục tiêu, chương trình đào tạo, thời gian giảng dạy, giảng viên và phương pháp giảng dạy cũng như tài liệu phục vụ học tập. Bởi vậy, khi tổ chức một lớp bồi dưỡng, tập huấn điều đầu tiên cần thiết là phải xác định rõ mục tiêu, đối tượng đào tạo. Tiếp theo là thiết kế nội dung chương trình lớp học phải phù hợp với mục tiêu đào tạo. Đồng thời phải chú trọng đến việc phân bổ thời lượng học tập lý thuyết và thực hành một cách hợp lý. Theo tác giả, việc phân bổ thời lượng học tập có ý nghĩa hết sức quan trọng. Bởi vậy, tùy thuộc vào mục tiêu ban đầu của lớp học là nhấn mạnh đến cung cấp kiến thức hay rèn luyện kỹ năng thực hành là chính để tiến hành phân bổ thời lượng học tập hợp lý. Điều đó sẽ giúp cho người học có được kết quả như mong muốn.

Ví dụ, nếu mục tiêu lớp học là trang bị kiến thức về thư viện số và xây dựng bộ sưu tập số thì trong chương trình phải giành nhiều thời gian cho việc cung cấp cơ sở lý luận về thư viện số như: các khái niệm thư viện số, bộ sưu tập thư viện số; cung cấp quy trình xây dựng một bộ sưu tập số bao gồm: lựa chọn tài liệu đầu vào; số hóa nguồn tài liệu; tạo siêu dữ liệu liên kết; các yêu cầu chung và yêu cầu kỹ thuật cho số hóa tài liệu. Bên cạnh đó chương trình phải cung cấp cách thức lựa chọn phần mềm quản lý và xây dựng cơ sở dữ liệu tài liệu số; biên mục tài liệu, vận hành, bảo quản và cung cấp dữ liệu; xuất, nhập dữ liệu từ bên ngoài để trao đổi...

Đối với các lớp học mà mục tiêu là trang bị kỹ năng thực hành về xây dựng bộ sưu tập số thì trong chương trình phải giành nhiều thời gian cho việc rèn luyện kỹ năng thực hành. Ví dụ: Hướng dẫn thực hành xây dựng bộ sưu tập thư viện số dựa trên phần mềm mã nguồn mở Greenstone, Dspace như: thực hiện các bước chuẩn bị

tài liệu số hóa, tiến hành số hóa tài liệu (bao gồm quét ảnh, tiêu chuẩn hình ảnh), đặt tên file theo đúng quy định của cơ quan, kiểm tra chất lượng ảnh theo yêu cầu, sao lưu giữ liệu và tạo siêu dữ liệu kết nối.

Thứ 3, Vấn đề đào tạo nguồn nhân lực thư viện số là một vấn đề lớn. Để khắc phục tình trạng “ai cũng là cơ sở đào tạo” (chỉ cần lướt nhanh trên mạng cũng có thể thấy có rất nhiều trường như: sư phạm, công nghệ...mở ngành, mở lớp bồi dưỡng, tập huấn về thông tin thư viện. Điều đó tạo nên một bức tranh đào tạo xô bồ, manh mún...). Thời gian tới rất cần tiếng nói ủng hộ của các cơ quan quản lý Nhà nước liên quan đến vấn đề đào tạo nguồn nhân lực cho ngành thông tin thư viện trong việc giúp các cơ sở đào tạo lớn mở một chuyên ngành mới mà mục tiêu đào tạo là đào tạo nguồn nhân lực thư viện số. Điều này hết sức cần thiết, phù hợp với thực tế khách quan khi mà các cơ quan thông tin thư viện của Việt Nam chuyển từ mô hình truyền thống sang mô hình hiện đại.

Khi đã mở được chuyên ngành mới đào tạo nguồn nhân lực thư viện số thì vấn đề tập trung nguồn lực cho đào tạo lại là đương nhiên. Nhà nước sẽ tạo điều kiện cho các cơ sở đào tạo xây dựng chương trình, cử giảng viên đi đào tạo, mời chuyên gia đến giảng dạy, xây dựng hệ thống giáo trình... Bản thân các cơ sở đào tạo sẽ tổ chức các cuộc trao đổi, bàn bạc, các cuộc hội thảo giữa các cơ sở đào tạo để tiến tới xây dựng, đa dạng hóa các chương trình đào tạo. Chỉ trên cơ sở một chuyên ngành mới được mở ra các cơ sở đào tạo sẽ tạo được nguồn nhân lực đáp ứng yêu cầu của các cơ quan thông tin thư viện hiện đại. Chắc chắn vấn đề đào tạo nguồn nhân lực thư viện số là một vấn đề không nhỏ. Bởi vậy cách thức làm như thế nào còn là vấn đề cần phải bàn một cách nghiêm túc. Do đó, bài viết này cũng chỉ là một tiếng nói gợi ý, mạn phép trình bày trước. Hy vọng rằng, ý kiến trình bày không đi chệch hướng của cuộc hội thảo ngày hôm nay. Xin trân trọng cảm ơn !

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- 1.<http://thuvien.qui.edu.vn/tin-tuc/Nghiep-vu-thu-vien/Giai-phap-so-hoa-nguon-tai-lieu-va-xay-dung-cac-bo-suu-tap-so-trong-thu-vien-cac-truong-dai-hoc-24/>
- 2.<http://www.lic.vnu.edu>. Nguyễn Hoàng Sơn. Những thách thức đối với việc xây dựng một thư viện số hiệu quả
- 3.Lienhiepthuvienmiendong.vn/index.php/vung-tau/Tin-tong-hop/Thu-vien-tinh-BR-VT-hoan-thanh-chuong-trinh-tap-huan-boi-duong-nghiep-vu-thu-vien-nam-2015-23/
- 4.www.lrc.ctu.edu.vn/bantin14/...de/.../243-mot-so-van-de-so-hoa-tai-lieu-vn?...
5. <http://thuvien.qui.edu.vn/tin-tuc/Nghiep-vu-thu-vien/Xay-dung-thu-vien-dien-tu-va-van-de-so-hoa-tai-lieu-o-Viet-Nam-6/>

